

Міщенко Ілона Володимирівна
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри морського та митного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

**ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ДИСОНАНСИ МИТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА
ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ МИТНОЇ СПРАВИ**

Транзитивність митно-правової системи України, а разом з тим і відповідного правового поля вже стала сприйматися як норма. На те є багато причин, серед яких найбільшу вагу мають перманентні євроінтеграційні процеси, які вимагають постійного вдосконалення відповідної правової бази. Адаптація до європейських стандартів митного законодавства України, в тому числі щодо забезпечення прав людини як основоположного завдання будь-якої демократичної держави, здійснюється різними шляхами, у різний спосіб та з різними результатами. Які б способи в даному випадку не застосовувалися – імплементація, апроксимація, рецепція тощо – першою відчуває зміни категоріально-термінологічний апарат. Причому такі зміни не завжди є позитивними, послідовними та доцільними. Подекуди має місце тотальне запозичення та майже дослівний і не завжди доречний переклад окремих положень європейського та міжнародного законодавства, які відіграють злий жарт з майбутніми правозастосовниками через неузгодженість з іншими законодавчими актами, через несумісність з ментальними особливостями наших співгромадян та специфічне сприйняття зв'язку між особистістю та державою. Інколи, навпаки, маємо фрагментарні, точкові зміни законодавчих положень, яких не достатньо для комплексної перебудови та перезавантаження тих чи інших митно-правових інститутів.

Ключове поняття митного права в цілому та Митного кодексу України, зокрема, – «митний контроль» – не позбавлено інтерпретаційних недоліків. Це при тому, що саме митний контроль вважається тією сукупністю заходів, які максимально зачіпають права і свободи людини у галузі митної справи. Так, огляд, переогляд ручної поклажі, багажу та транспортних засобів не можна назвати приємними для будь-якої людини, яка переміщує їх через митний кордон. І це, не говорячи про

особистий огляд, який є винятковою формою митного контролю саме через ступінь впливу на права і свободи людини, який не завжди адекватно співвідноситься з очікуваннями від його результатів. Наведені тези мали би спонукати законодавця зі всією ретельністю підійти до регламентації митного контролю, не залишаючи місця вільному тлумаченню, здогадкам та припущенням в його інтерпретації. Однак ситуація дещо інша. По-перше, це поняття вживається у контексті здійснення певних активних дій посадовими особами митного органу в рамках встановлених форм такого контролю (перевірки документів, опитування осіб, вже згаданих оглядів тощо) задля переконання, що переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів комерційного призначення відбувається у відповідності до чинного законодавства. По-друге, МК України знає й інший аспект митного контролю – так званий «пасивний» митний контроль, під яким перебувають товари, поміщені у деякі митні режими (транзит, митний склад) та які знаходяться на тимчасовому зберіганні. У цьому випадку посадові особи митних органів не здійснюють якихось специфічних дій, а навпаки, до володільця таких товарів і транспортних засобів є певні вимоги щодо виключно цільового їх використання або необхідності утриматись від вчинення щодо них певних операцій. Власне цей аспект митного контролю, який, до речі, теж пов'язаний із реалізацією прав людини (наприклад, права власності), а точніше їх обмеженнями, меншою мірою уважений законодавцем. Природа обох видів митного контролю є різною, що знайшло відображення в МК ЄС. Такий «пасивний» митний контроль, під яким тимчасово перебувають товари і транспортні засоби, отримав назву «customs supervision» [2], тобто митний нагляд, або митне спостереження. В українській мові навіть є запозичене слово «супервізія» [4], яке означає щось, на кшталт наставництва, підтримки, допомоги, інспектування, модерації процесів. Вважаємо, що такий досвід став би корисним для запозичення Україною з метою розмежування обох видів контролю, які сутнісно дуже відрізняються один від одного, по-різному впливають на реалізацію прав громадян та, відповідно, повинні мати окреме правове регулювання. Наразі специфічних норм щодо такого «пасивного» митного контролю МК України не містить. Можемо лише здогадуватися про його межі, забезпечення

та захист прав та законних інтересів залучених до нього осіб. Отже, слід констатувати, що традиційний митний контроль є перевіркою на предмет дотримання чинного митного законодавства, в той час, коли митний нагляд є певним станом, умовами, середовищем, в яких тимчасово перебувають товари. Саме тому вважаємо за доцільне запровадити в МК України на зразок МК ЄС окремий термін, яким би позначався не власне митний контроль як сукупність митних формальностей, а стан, в якому знаходяться товари протягом певного періоду до моменту їх випуску у вільний обіг або інший дозволений митний режим (процедуру).

Прикладом ще однієї не надто вдалої адаптації українського митного законодавства до європейських стандартів є категорія «авторизований економічний оператор», в якого нещодавно трансформувався «уповноважений економічний оператор». Гідна ідея спростити життя законослухняним суб'єктам на практиці розбилася об скелі непослідовності, небажання та формального підходу.

Проблема полягає у відсутності комплексного розуміння процесу впровадження цього інституту. З вітчизняного кодексу не ясно, хто ж є авторизованим економічним оператором, хоча б тому що не очевидно, хто такий взагалі економічний оператор. Цей термін відсутній у кодифікованому акті у сфері митної справи України. МК ЄС під ним розуміє особу (фізичну чи юридичну), яка здійснює діяльність, що підпадає під регулювання митним законодавством [2]. Застосування цього терміну в українському кодифікованому акті значно спростило би інші формулювання, які зустрічаються в МК України, на кшталт «підприємство-резидент, що виконує будь-яку роль в міжнародному ланцюзі постачання товарів (виробник, експортер, імпортер, митний представник, перевізник, експедитор, утримувач складу)» (стаття 12), «підприємств та громадян, що переміщують товари, транспортні засоби комерційного призначення через митний кордон України або провадять діяльність, контроль за якою відповідно до цього Кодексу покладено на митні органи» (стаття 21), «осіб, які переміщують товари, транспортні засоби комерційного призначення через митний кордон України чи провадять діяльність, контроль за якою цим Кодексом покладено на митні органи» (стаття 334) тощо [1]. Всі ці довгі та складні словесні конструкції можна було б замінити на простий і зрозумілий термін

«економічний оператор». Крім того, це дало б змогу уникнути непотрібних тавтологій, зокрема вживання словосполучення «авторизація авторизованого економічного оператора».

Є певні питання щодо тлумачення поняття «особи» в МК України, під якими розуміються тільки юридичні та фізичні особи. Порівнюючи це визначення з аналогічним, яке міститься в МК ЄС, кидається в око залишення поза увагою нашого законодавця такої групи суб'єктів, як об'єднання фізичних та/або юридичних осіб. Вони, до речі, Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначені як суб'єкти такої діяльності [3], а значить наділені правами укладати зовнішньоекономічні контракти та виконувати їх у різний дозволений спосіб, в тому числі шляхом увезення товарів та транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України та їх вивезення з цієї території. Це означає, що на них поширюється й митне законодавство нашої держави, в якому вони наразі навіть не згадані. В даному випадку так само не завадило б запозичення відповідного європейського досвіду.

Як бачимо, адаптаційні процеси даються нашій державі не надто легко. Переймати досвід та запозичувати чужі правові норми слід, зважаючи на велику кількість чинників, в тому числі лінгвістичні особливості різних мов. Більш зважена політика у цьому напрямку сприятиме якіснішому правозастосуванню та праворозумінню, правозахисту, чого в нашій правовій дійсності завжди бракує.

Джерела:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI / Верховна Рада України / *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45; № 46–47; № 48. Ст. 552.
2. Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02013R0952-20200101> (дата звернення: 21.06.2020).
3. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII / Верховна Рада України / *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 29. Ст. 377.
4. Портал української мови та культури. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd> (дата звернення: 21.06.2020).